

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Bakalářská práce

FREKVENCE PŘÍJMENÍ V NEJDKU

Veronika Štroblová

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Škroková Veronika

V Plzni, 15.6. 2012

.....

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta pedagogická
Katedra českého jazyka a literatury
Akademický rok: **2008/2009**

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Veronika ŠTROBLOVÁ**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Český jazyk se zaměřením na vzdělávání**

Název tématu: **Frekvence příjmení v Nejdku**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Vyhledat v dostupných zdrojích přehled příjmení užívaných v současné době v městě Nejdek
2. Pokusit se stanovit frekvenci nejčastějších příjmení a porovnat stav v dané obci s odbornou literaturou
3. Analyzovat nejfrekventovanější podobu příjmení z hlediska původu
4. Provést samostatné shrnutí stavu problematiky

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

BENEŠ, J. Německá příjmení u Čechů I, II. Ústí nad Labem : UJEP, 1998.

KNAPPOVÁ, M. Naše a cizí příjmení v současné češtině. Liberec : Tax AZ

KORD, 2002.

MATES, VI. Jména tajemství zbavená. Praha : Epoque, 2003.

MOLDANOVÁ, D. Naše příjmení. Praha : Agentura Pankrác, 2004.

Časopis: Acta onomastica, Onomastický zpravodaj

Vedoucí bakalářské práce:

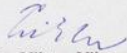
PaedDr. Helena Chýlová
Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání bakalářské práce: **22. května 2009**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2010**

Doc. PaedDr. Jana Coufalová, CSc.
děkanka

Prof. PhDr. Viktor Viktora, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 25. května 2009

OBSAH

ÚVOD

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Popis metody práce a stanovení hypotéz

1.2 Město Nejdeč

1.2.1 Historie

1.2.2 Současnost

1.2.3 Samospráva a výbor pro národnostní menšiny

1.3 Frekvence příjmení

1.3.1 Evidence obyvatel

1.3.2 Způsob stanovení frekvence příjmení

1.4 Onomastika a její vnitřní klasifikace

1.5 Původ příjmení podle Miloslavy Knappové

1.6 Původ příjmení podle Dobravy Moldanové

1.7 Prezentace zdrojů užitých pro rozbor jednotlivých příjmení z hlediska původu

1.7.1 Vladimír Mates – Jména tajemství zbavená

1.7.2 Miloslava Knappová – Naše a cizí příjmení v současné češtině

1.7.3 Dobrava Moldanová – Naše příjmení

1.7.4 Josef Beneš – O českých příjmeních

2. PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Porovnání nejčtenějších příjmení v Nejdce a nejčtenějších příjmení v celé ČR

2.2 Porovnání nejčtenějších příjmení v Nejdce v letech 1945 a 2012

2.3 Rozbor původu jednotlivých příjmení v na základě přílohy č. 1 a jejich porovnání s odbornou literaturou

3. ZÁVĚR

4. LITERATURA A ZDROJE

5. PŘÍLOHY

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je stanovení frekvence příjmení v Nejdku. Domnívám se, že město Nejdek by mohlo díky své geografické poloze vykazovat určitá specifika v této problematice. Chtěla bych porovnat nejfrekventovanější příjmení v Nejdku dnes a v roce 1945. Dále nejfrekventovanější příjmení v Nejdku s příjmeními, která jsou nejfrekventovanějšími v celorepublikovém průměru. Cílem porovnání je zjištění shod a rozdílů a následné stanovení specifík frekvence příjmení v Nejdku. Dále bych chtěla jednotlivá příjmení rozebrat z hlediska jejich původu, a to pomocí odborné literatury a jiných dostupných zdrojů.

Vybrala jsem si město Nejdek, protože to je mé rodné město, ve kterém již čtyřicet let žiji a vím, že zde chci žít i nadále. Dalším důvodem je pro mě také blízký vztah k onomastice. Je to velmi zajímavá věda. Chtěla bych tedy své dva zájmy spojit dohromady. Myslím, že město Nejdek se v mnoha ohledech odlišuje od celorepublikového průměru a bude zajímavé zjistit, zda i stanovení frekvence příjmení bude vybočovat z běžného průměru. Velmi výrazným podnětem pro vytvoření mé práce bylo mé dvouleté působení ve výboru pro národnostní menšiny. Tam jsem se dozvěděla, že z celkového počtu 8 294 obyvatel se k romské národnostní menšině hlásí pouhých 23 obyvatel. Tato skutečnost mě velice překvapila, a proto jsem se rozhodla udělat průzkum, lépe řečeno sondu, týkající se četnosti příjmení. Je totiž zřejmé, že romských obyvatel je v Nejdku mnohem více. Chtěla jsem tedy dokázat, že několik romských příjmení se vyskytne i mezi nejčetnějšími příjmeními v Nejdku.

1.1 Popis metody práce a stanovení pracovních hypotéz

Mým prvním cílem bude stanovení frekvence současných příjmení v Nejdku. Od svého informačního zdroje, pracovnice matriky města Nejdek, Šárky Skořepové vím, že frekvence příjmení se stanovuje počítačově, pomocí systému Geovap. Představím město Nejdek, jeho historii i současnost a porovnáám tabulky frekvence příjmení v Nejdku v minulosti a dnes. Přiblížím způsob evidence obyvatel a systém, jakým se frekvence příjmení stanovuje. Poté porovnáám frekvenci příjmení v Nejdku s celorepublikovým průměrem. Na základě odborné literatury teoreticky vymezím onomastiku jako takovou. Poté bude následovat další velmi důležitá část – a to původ příjmení. Pokusím se na základě odborné literatury tento původ teoreticky vymezit a knihy vzájemně porovnat. Pokusím se s pomocí odborné literatury zjistit původ nejfrekventovanějších nejdeckých příjmení. V závěru celou práci zhodnotím a danou problematiku shrnu.

Pro svou práci využiji metody pozorování a konfrontace. Budu pozorovat frekvenci příjmení v Nejdku, tuto frekvenci se následně pokusím konfrontovat s frekvencí příjmení v celé České republice. Veškerý shromážděný materiál se pokusím přehledně popsat a vysvětlit. Na základě zjištěných skutečností stanovím hypotézu, kterou další vzájemnou konfrontací potvrdím či vyvrátím. Na základě metody studijní prostuduji odbornou literaturu vztahující se k dané problematice.¹

Předpokládám, že:

1. Vzhledem k tomu, že město pohraniční město Nejdek, mělo v období první a druhé světové války výhradně německé obyvatelstvo, dalo by se očekávat, že i v současnosti bude tehdejší převaha německého obyvatelstva patrná. Prvním předpokladem tedy bude očekávání několika německých příjmení, která se zde mohla zachovat z dob válečných a předválečných.
2. Druhý předpoklad se týká zejména romských příjmení. V 60. a 70. letech minulého století byla tendence začlenit Romy (zejména ty, kteří pocházeli ze Slovenska a Maďarska) do společnosti. Zhruba před rokem 1957 vedli tyto lidé kočovný život a právě od tohoto roku museli mít někde trvalý pobyt. Nejdek, jakožto průmyslové město, minimálně obydlené, nabídlo těmto lidem dostatek práce (Nejdecké česárny vlny, Metalis). Celkově v Nejdku není romských rodin sice příliš, ale jsou velmi početné, a tak se dá očekávat, že některé z rodin jistě budou mezi dvaceti nejfrekventovanějšími v Nejdku.
3. Posledním předpokladem je umístění mezi nejfrekventovanějšími také těch příjmení, která jsou i v celorepublikovém průměru velmi frekventovaná. Očekávám vysokou frekvenci příjmení typu Novák, Dvořák, Novotný, Svoboda a podobných.

¹ Čechová Marie. Stylistika současné češtiny. ISV-nakladatelství. Praha 1997, s.245-250

1.2 Město Nejdek

1.2.1 Historie

Přiblížit stručně historii města je pro mou práci na místě. Právě historie velmi ovlivnila složení obyvatelstva ve městě Nejdek.

První písemná zmínka o Nejdku pochází z 1. července 1340, vznik této osady se však datuje někdy kolem roku 1250. Důvodem, proč se zde ve 13. až 15. století usidlovali němečtí kolonisté, byla ložiska cínovce, který se zpočátku těžil rýžováním a později hlubinným dolováním. Největší rozmach rudného dolování na Nejdecku spadá do éry panování loketských hrabat Šliků. Ti drželi nejdecké panství téměř 160 let a za jejich vlády se začala těžit i železná ruda. V roce 1602 přešlo nejdecké panství koupí od Štěpána Šlika na Bedřicha Collonu z Felsu, Ti drželi panství do roku 1632.

Za jejich držení došlo k násilné rekatolizaci Nejdecka a tudíž mnoho nejdeckých rodin odešlo do exilu do Saska. Během třicetileté války (1618 – 1638) se na Nejdecko rozšířila morová epidemie. V dalších letech na následky hladu a moru zemřelo na 2000 osob.

Tento kraj, kdysi bohatý cínem a železem začal po úpadku dolování v 17. století živořit na domácím tkalcovství a paličkování kraje. Výdělečné možnosti se zlepšily až po roce 1843, kdy byla založená přádelna česané příze a rozvíjet se také začaly železářny a papírna. Hospodářství bylo výrazně posíleno vybudováním železniční tratě, nejprve roku 1881 z Chodova do Nejdku a roku 1899 z Karlových Varů do Nejdku s následným protažením do Perninku a saského Johanngeorgenstadtu. Tyto tratě vedly k novému rozmachu turistického ruchu a k celkovému rozvoji města. Dne 28. října 1918, kdy bylo vyhlášeno samostatné Československo, žilo v ryze německém Nejdku téměř sedm tisíc obyvatel. Do pohraničí začali přicházet Češi, zejména z řad úředníků a učitelů.

V roce 1930 zde bylo napočítáno celkem 9042 obyvatel (v tom pouhých 269 Čechů a 50 Židů).

V letech 1945 – 1946 byl německým obyvatelům na základě Postupimské dohody a dekretů E. Beneše zkonfiskován majetek a následně byli vystěhováni ze svých domovů do válkou zničeného Německa. Souběžně s transportem Němců probíhal složitý proces znovu osídlování regionu českým obyvatelstvem. Zájem o osídlení domů po odsunutých Němcích byl však malý a proto domy začaly chátrat a v padesátých letech byly po stovkách demolovány. Poté se ve městě znovu začalo rozvíjet podnikání a cestovní ruch a město se velmi rychle začalo osidlovat novými obyvateli“²

² Infocentrum Nejdek. www.kr.karlovarsky.cz/nejdek/Mesto/historie. Nejdek 2005

1.2.2 Současnost

Myslím, že proto, abychom se mohli zabývat rozložením nejdeckého obyvatelstva, je důležité pochopit, jaké je Nejdek město, jakou má historii a co pro něj bylo a je typické.

Město Nejdek leží na západě České republiky, v karlovarském kraji, v nadmořské výšce 550 – 650 metrů. Dominantou Nejdku je již po staletí starobylá hradní věž. Nejdecká věž stojí v centru města na skalním ostrohu obtékaném řekou Rolavou. Atraktivitou města je také obnovená Nejdecká křížová cesta vedoucí serpentinitě z centra města na Krásnou vyhlídku.³

K 1. 1. 2010 je celkový počet obyvatel 8.294. Z tohoto celkového počtu je 4.102 mužů a 4.192 žen. V našem městě se nachází střední odborná škola a odborné učiliště se studijními obory: veřejnosprávní činnost, strojírenství, mechanik, nástrojař, krejčí, zámečnick, kuchařské práce. Dále zde máme dvě školy základní a čtyři školy mateřské.

Ve městě je také od roku 2006 zřízeno výjezdové stanoviště zdravotnické záchranné služby. Stanoviště záchranky bylo Karlovarským krajem vybudováno v sousedství hasičské zbrojnice, čímž vzniklo centralizované středisko integrovaného záchranného systému. Zaměstnanci odboru kultury ve městě se snaží připravovat pro občany bohatý kulturní program. A tak se zde každý rok pořádá například Nejdecká pouť, soutěž Rozkvetlé okno, volba Osobnosti města, Krušnohorský vánoční jarmark s přehlídkou nejstarších řemesel, Den učitelů, Nejdecký ples, dále Městská knihovna Nejdek pořádá mnoho svých akcí (například besedy se známými autory) atd.⁴

³ Infocentrum Nejdek. www.kr-karlovarsky.cz/nejdek/Mesto/soucasnost. Nejdek 2005

⁴ Drobná Iveta. Místostarosta města Nejdek 2006-2010.

1.2.3 Samospráva a výbor pro národnostní menšiny

Zastupitelstvo města tvoří 15 členů, včetně starosty a místostarosty. Jeho zasedání jsou veřejná. Zastupitelstvo vydává jednací řád, v němž stanoví podrobnosti o jednání zastupitelstva města. Zastupitelstvu obce je mimo jiné vyhrazeno schvalovat program rozvoje obce, vydávat v samostatné působnosti územní plán, vydávat obecně závazné vyhlášky obce, zřizovat a zrušovat obecní policii apod.

Výbory zastupitelstva města jsou iniciativními a kontrolními orgány zastupitelstva města. Plní úkoly uložené zastupitelstvem. Počet členů je vždy lichý a předsedou je vždy člen zastupitelstva. Město Nejdek má finanční výbor, který provádí kontrolu hospodaření s majetkem a finančními prostředky města. Dále kontrolní výbor, který kontroluje plnění usnesení zastupitelstva města a rady města a kontroluje dodržování právních předpisů ostatními výbory a městským úřadem. Nově zřízeným výborem je výbor pro národnostní menšiny, jehož úkolem je naplnit práva příslušníků menšin.⁵

Chtěla bych se blíže zabývat tímto výborem a jeho činností, protože myslím, že se zaměřením mé práce úzce souvisí. Navíc ve VNM již druhým rokem působím, zastupuji českou většinu. V příloze č.1-Frekvence nejčtenějších příjmení v Nejdku, jsem zjistila, že ze čtyřadvaceti nejčtenějších nejdeckých příjmení je jich šest romského původu. Když z tabulky nejčtenějších příjmení v Nejdku sečteme všechna romská příjmení, dojdeme k číslu šest. Když pak dále sečteme všechny nositele těchto romských příjmení, dojdeme k číslu dvě stě šestnáct. Zajímavé tedy je, že podle statistiky výboru pro národnostní menšiny, se k romské menšině v Nejdku hlásí pouze třiadvacet lidí.

Každá obec nad dvě stě obyvatel s více než deseti procenty příslušníků národnostních menšin, je povinna zřídit výbor pro národnostní menšiny (dále VNM). Tento výbor byl v našem městě zřízen na podzim roku 2006. Jak jsem zmínila výše, cílem výboru pro národnostní menšiny je naplnit práva příslušníků menšin. Základním krokem je navázat spolupráci s jejich organizacemi. Výbor podporuje snahu o zachování národních a kulturních tradic a jejich prezentaci ve většinové společnosti formou pořádání kulturních setkání, koncertů a výstav.

Počet členů je vždy lichý, u nás je to sedm členů, z nichž tři jsou národnosti české, jeden slovenské, jeden romské, jeden německé a jeden ukrajinské.⁶

⁵ <http://www.kr-karlovarsky.cz/nejdek/samosprava>

⁶ Drobný Miroslav. Předseda výboru pro národnostní menšiny. Nejdek 2012

Podle posledního sčítání obyvatel zpracoval Český statistický úřad počty příslušníků jednotlivých menšin v Nejdku. Viz tabulka č. 1.

Tyto počty jsou stanoveny z celkového počtu 8.594 obyvatel.

Tabulka č. 1	
<u>Národnost</u>	<u>Počet</u>
Česká	7433
Moravská	13
Slezská	1
Slovenská	476
Romská	23
Polská	13
Německá	333
Ostatní	213
Nezjištěné osoby	95

1.3 Frekvence příjmení

1.3.1 Evidence obyvatel

Ráda bych se zmínila o způsobu evidence obyvatel ve městě Nejdek. Myslím, že evidence obyvatel souvisí úzce s četností příjmení v Nejdku. Je to právě úsek matriky a evidence obyvatel, který se jednotlivými příjmeními blíže zabývá.

Evidence obyvatel v Nejdku spadá pod odbor vnitřních věcí, jehož vedením je v Nejdku pověřená Daša Oberreiterová. Do kompetencí tohoto odboru spadá podatelna, matrika, evidence obyvatel, stížnosti a přestupky, archiv, požární technik a sociální věci a školství.

Systém evidence obyvatel je upravený zákonem číslo 133/2000Sb.o evidenci obyvatel a rodných čísel. Evidence obyvatel je vedena v informačním systému evidence obyvatel, jehož správcem je ministerstvo.

Každý občan, vedený v evidenci obyvatel určitého města, musí mít trvalý pobyt toho daného města. (v tomto případě se jedná o město Nejdek). Každý občan smí mít pouze jedno místo trvalého pobytu. Místem trvalého pobytu občana v době jeho narození, je místo trvalého pobytu jeho matky. Změnu místa trvalého pobytu občan musí ohlásit ohlašovně v místě nového trvalého pobytu.

Při ohlášení změny místa trvalého pobytu je občan povinen vyplnit přihlašovací lístek k trvalému

pobytu (jméno, příjmení, rodné číslo, předchozí a nová adresa trvalého pobytu, údaje o vlastníkovi objektu), předložit občanský průkaz, doložit vlastnictví bytu nebo domu, nebo doložit oprávnění pro užívání bytu, nebo souhlas osoby, ke které se hlásí.⁷

1.3.2 Způsob stanovení frekvence příjmení

V Nejdku se na odboru vnitřních věcí pracuje s registrem evidence obyvatel Geovap, ve kterém jsou veškeré údaje o obyvatelích města. Pracovnice se však nedostanou do celorepublikového registru. K dispozici mají pouze registr místní. Tento počítačový registr umožňuje zjišťování mnoha statistik, jako například četnost příjmení ve městě, dále narození, úmrtí, počet rozvodů a sňatků. V registru můžeme zjistit také počet obyvatel dle různých parametrů, například dle adres, dle částí obce, ulic, státní příslušnosti, typu pobytu. Registr nám také umožní získat statistiky průměrného věku, přistěhovaných a odstěhovaných občanů v rámci obce, věkovou strukturu dle produktivity a další. Jednotliví obyvatelé města se vyhledávají dle rodného čísla či data narození. Pracovnice matriky smí vyhledat nějakého obyvatele pouze na příkaz státních orgánů. Dle zákona o ochraně osobních údajů se nikomu jinému tyto informace podávat nesmějí. O občanu města je v registru vedeno mnoho informací. Kromě všech údajů, které jsou v občanském průkazu, zde najdeme také informace o rodičích a dětech, současných i bývalých partnerech, data sňatků, rodná čísla apod. Pracovnice matriky těchto informací nesmějí využívat ke vlastní potřebě.⁸

⁷ Oberreiterová Daša. Vedoucí odboru vnitřních věcí města Nejdek. Nejdek 2012

⁸ Skořepová Šárka, Bc. Matrika města Nejdek. Nejdek 2012

1.4 Onomastika a její vnitřní klasifikace

Onomastika je nauka o vlastních jménech neboli onymech, propriích. O její konkrétní náplni a jejím postavení v systému společenských věd panují různé názory. V českém prostředí je onomastika považována za subdisciplínu jazykovědy s relativně značnou mírou autonomnosti a chápána jako nauka o vzniku a fungování propriálních pojmenovacích soustav, o jejich realizaci v konkrétních podmínkách společenských, časových a místních a zároveň jako nauka o konkrétních prvcích těchto soustav (tj. o konkrétních propriích, pojmenovacích principech, onymických objektech, areálech atd.)⁹

Podle tříd a podtříd vlastních jmen onomastiku dělíme na:

- a) Bionomastiku (nauka o bionymech)
- b) Antroponomastiku (nauka o vlastních jménech osobních)
- c) Zoonomastiku (nauka o vlastních jménech zvířat)
- d) Fytonomastiku (nauka o vlastních jménech rostlin)
- e) Toponomastiku (nauka o toponymech)
- f) Oikonomastiku (nauka o vlastních jménech místních)
- g) Anoikonomastiku (nauka o pomístních jménech)
- h) Mikrotoponomastiku
- i) Oronomastika
- j) Hydronomastiku
- k) Chrématonomastiku

⁹ Kolektiv autorů. Encyklopedický slovník češtiny. Lidové Noviny. Praha 2002, s. 273

1.5 Původ příjmení podle Miloslavy Knappové

Původ našich příjmení je ovlivněn především aspekty mimojazykovými. Vznik každého příjmení byl něčím motivován, promítají se zde aspekty historické, společenské, národnostní, ale i jazykové. Závěry o prvotním nositeli jsou však vždy jen hypotetické. Máme také mnoho příjmení, která mají hned několik možností pro vysvětlení svého původu (př. Burda, Novák).

Původ našich příjmení můžeme rozdělit do tří velkých skupin, z nichž každá má několik dalších podskupin.¹⁰

Těmi hlavními jsou příjmení vzniklá:

1.5.1 z vlastních jmen osob

- 1.5.1.1 Příjmení ze jmen slovanských
- 1.5.1.2 Příjmení ze jmen hebrejských a aramejských
- 1.5.1.3 Příjmení ze jmen řeckých
- 1.5.1.4 Příjmení ze jmen latinských
- 1.5.1.5 Příjmení ze jmen germánských

1.5.2 z vlastních jmen míst

- 1.5.2.1 Příjmení z názvů českých osad
- 1.5.2.2 Příjmení z německých názvů českých osad
- 1.5.2.3 Příjmení z názvů německých osad
- 1.5.2.4 Příjmení ze jmen národů, zemí a krajů

1.5.3 ze jmen obecných

- 1.5.3.1 Příjmení motivovaná polohou, druhem či charakterem bydliště a jeho lokalizací v terénu, dále i novostí obyvatele v místě
- 1.5.3.2 Příjmení vzniklá podle vlastností tělesných a duševních, věku a příbuzenských vztahů
- 1.5.3.3 Příjmení podle sociálního rozvrstvení, společenských poměr, feudálních, církevních a vojenských hodností, právních a majetkových vztahů
- 1.5.3.4 Příjmení z názvů řemesel, různých zaměstnání a činnosti člověka (skutečné či zamýšlené)
- 1.5.3.5 Příjmení z názvů živočichů a rostlin
- 1.5.3.6 Příjmení z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů apod.
- 1.5.3.7 Příjmení vzniklá ze slovesných pojmenování, označení různých dějů

¹⁰ Knappová Miloslava. Naše a cizí příjmení v současné češtině. AZ KORT, s.r.o. Liberec 2008, s. 5-32

1.5.1 Příjmení vzniklá z osobních jmen

Takto vzniklo nejvíce našich příjmení a to z toho důvodu, že osobní jméno bylo dlouhou dobu jediným způsobem identifikace člověka. Tuto skupinu dále dělíme na několik podskupin podle původu osobních jmen, ze kterých příjmení vznikla.

1.5.1.1 Příjmení ze jmen slovanských

Tato osobní jména byla nejčastěji složena ze dvou významových základů (př. Jar- + -slav). Složená jména se často zkracovala a jejich části se různě obměňovaly, takže příjmeními se povětšinou staly právě tyto obměněné podoby.

Nejčastějšími slovanskými základy jmen jsou například : (v závorce jsou uvedena celá jména osobní, za ní pak různé možnosti příjmení)

Boh- (Bohuslav) – Bohuslav, Bohuněk, Bouša, Huška, Huša

Jar- (Jaroslav) – Jára, Jareš, Jaroš, Jarošík, Jarý

Mil- (Miloslav) – Mila, Milata, Milka, Milota

Rad- (Radoslav) – Rada, Radoň, Radota, Radušek

Sta- (Stanislav) – Stach, Staněk, Stašek

Vá-, Va- (Václav) – Vacek, Václavík, Váňa, Vaněček, Vaněk, Vencel

1.5.1.2 Příjmení ze jmen hebrejských a aramejských (v závorce je uveden původní význam)

Daniel („Bůh je můj soudce“) - Danda, Daněk, Daniel, Dašek

Jakub („druhorozený“) - Jakeš, Jakoubek, Jakub, Jakša, Kouba, Kuba, Kubín, Kubišta

Jan („Bůh je milostivý“) - Jan, Janášek, Jančák, Janoš, Jánský, Janů, Hanzlík

Matouš, Matěj, Matyáš („dar boží“) - Máca, Macek, Mach, Mácha, Macháň, Matěj, Matouš

Šimon („vyslyšený“) - Šíma, Šimáček, Šimek, Šimon, Šimonek, Šimůnek

1.5.1.3 Příjmení ze jmen řeckých

Jiří („zemědělec, rolník“) - Jíra, Jirák, Jirásek, Jirout, Jurečka

Mikuláš („vítězný v lidu“) - Kolda, Lada, Mika, Mikeš, Mikoláš, Mikša, Nykl

Petr („skála, skálopevný“) - Pech, Pecháček, Pešek, Patrik, Petru, Petříček

1.5.1.4 Příjmení ze jmen latinských

Antonín („přední, vynikající“) - Antal, Anton, Antoš, Toník

Martin („zasvěcený bohu Martovi“) - Mareš, Martin, Martinec, Matínek, Merta

Ondřej („odvážný, mužný“) - Ondráček, Vondra, Vondrák, Vondruška, Andrš

Pavel („malý“) - Pala, Palát, Pašek, Paul, Pavel, Pavlík, Pavlic, Pavlovec

1.5.1.5 Příjmení ze jmen germánských

Heinrich („vládce domu“) - Hain, Hein, Hynais, Hynek, Jindra

Karel („svobodný muž“) - Karel, Kareš, Karlíček

Ludvík („slavný v boji“) - Luc, Ludva, Ludvík, Ludvíček

Richard („mocný vládce“) - Raichert, Reich, Reichel, Rejchrt

1.5.2 Příjmení vzniklá ze jmen místních, národních a názvů obyvatelských

Tato příjmení původně označovala kdo odkud pochází nebo kde bydlí. Tato označení osob se jako příjmy vyskytovala již ve středověku (př. Jan z Chelčic). Někdy bývá obtížné určit konkrétní motiv vzniku příjmení, např. příjmení Lhotský pochází z místního jména Lhota, a těch je v ČR několik set.

1.5.2.1 Příjmení z názvů českých osad:

Např. Bechyně, Beroun, Hradec, Kouřim, Lhota, Nebuška

Příponami -ský, -cký byla z místních jmen odvozena příjmení např. Benátský, Brodský, Domažlický, Opočenský, Kolínský, Kostecký apod.

1.5.2.2 Příjmení z německých názvů českých osad:

a) příjmení totožná s 1. pádem německého místního jména (př. Cettl – Sedlo, Eger – Cheb)

b) z německých názvů obyvatelských (př. Hain, Nývlt, Policar, Šmilauer, Vainer)

c) odvozená českými příponami z německých názvů (př. Krulík, Vošický)

1.5.2.3 Příjmení z názvů německých osad:

Např.: Eckstein, Ederer, Freiberg, Goldbach, Gottstein, Haller, Horn, Kolner, Linz, Mainz, Mittelbach, Steinbach, Waldstein

1.5.2.4 Příjmení ze jmen národů, zemí a krajů:

Malá skupina příjmení, která vznikla ze jmen obyvatelských. Jejich základem jsou choronyma – jména větších obydlých nebo neobydlých celků. Dalším motivačním zdrojem jsou etnonyma, což jsou jména kmenů, národů, označující nejčastěji původ prvotního nositele.

Např.: Cikán, Čech, Engliš, Francouz, Moravec, Němec, Poláček, Rus, Srb atd.

1.5.3 Příjmení vzniklá ze jmen obecných

1.5.3.1 Příjmení motivovaná polohou, druhem či charakterem bydliště a jeho lokalizací v terénu, dále i novostí obyvatele v místě:

Tato příjmení vznikla převážně ze jmen obecných. V některých případech nelze vyloučit původ v pomístním jméně. Např.: Brázda, Doleček, Dolejší, Hora, Chalupa, Konečný, Kopeček, Koutný, Loučka, Nademlejnský, Salášek, Skála, Mezihorák, Záhora, Zápotočný atd.

1.5.3.2 Příjmení vzniklá podle vlastností tělesných a duševních, věku a příbuzenských vztahů: Rozsáhlá skupina příjmení pocházejících ze jmen obecných. Tato příjmení jsou původem jmény podstatnými a přídavnými, popř. složenými z více slov.

a) Příjmení podle fyzických vlastností, vzhledu a nápadných částí těla:

Např. Bachratý, Bílý, Červený, Drobný, Holeček, Kolínko, Kučera, Menšík, Starý, Vlasák atd.

b) Příjmení podle duševních vlastností, sklonů atp.:

Např. Hodný, Hrubec, Kyselka, Lakomý, Mudroch, Nezbeda, Pyšný, Smutný, Veselý atd.

c) Příjmení z označení věku, vzrůstu a příbuzenských vztahů:

Např. Dědeček, Hošek, Klouček, Pastorek, Vnuk, Ženíšek atd.

1.5.3.3 Příjmení podle sociálního rozvrstvení, společenských poměr, feudálních, církevních a vojenských hodností, právních a majetkových vztahů:

Mnohá obecná jména, ze kterých tato příjmení vznikla, jsou cizího původu.

Např.: Baron, Dvořák (svobodný sedlák), Dobrovolný (kdo se dal dobrovolně v poddanství), Hejduk (ozbrojený sluha), Hrabě, Knap (zbrojnoš, tovaryš), Kníže, Král, Měšťan, Panský, Rytíř, Sedlák, Šafář, Vejvoda

Z němčiny např.: Bauer, Pour (sedlák), Hejzlar (domkář), Hoffmann (sedlák), Kaiser (císař) atd.

1.5.3.4 Příjmení z názvů řemesel, různých zaměstnání a činnosti člověka (skutečné či zamýšlené):

Např.: Bednář, Bubeník, Cihlář, Fořt, Hajný, Kadlec, Kameník, Kočí, Kolář, Kolomazník, Kosař, Kovář, Kramář, Krejčí, Kuchař, Mečír, Mládek, Myslivec, Neckář, Otčenášek, Pekař, Pilař, Polesný, Ptáčník, Rybář, Sládek, Soukup, Šindelář, Švec, Tesař, Truhlář, Voráč, Zedník, Žáček atd.
Z němčiny např.: Binder (bečvář), Brettschnaider (truhlář), Dresler (soustružník), Fischer (rybář), Kaufmann (obchodník), Schneider (krejčí), Šustr (švec), Weber (tkadlec), atd.

1.5.3.5 Příjmení z názvů živočichů a rostlin:

Tento typ příjmení vznikal buď z přezdívek, které lidé dostávali pro svou podobu s některými zvířaty a částmi jejich těla, nebo na základě jejich vztahu ke zvířeti či rostlině (chovali je, pěstovali, obdivovali atd.) Příjmení tedy často mívala metaforický ráz.

a) Příjmení ze jmen savců, ptáků a dalších živočichů:

Např.: Bažant, Bejček, Beran, Čáp, Čermák, Hejl, Jelen, Jelínek, Ježek, Kačer, Kocourek, Koťátko, Kos, Kozel, Lev, Myška, Slepíčka, Sýkora, Vrabec, Zajíc atd.
Z němčiny např.: Fuchs (liška), Mauser (myš), Ráb (krkavec) atd.

b) Příjmení z názvů rostlin a jejich částí, plodů apod.:

Např.: Bodlák, Borůvka, Brambora, Cibulka, Doubek, Fiala, Hrách, Ječmen, Jetel, Kopřiva, Lípa, Mrkvička, Pivoňka, Růžička, Řípa, Šípek, Švestka, Trnka Vrba, Žalud atd.

1.5.3.6 Příjmení z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů apod.:

Velmi obsáhlá skupina příjmení dokládající každodenní život našich předků. Vznikala ze jmen obecných, z přezdívek jako přenesené pojmenování na základě věcné souvislosti. Například se tak označovali řemeslníci podle svých výrobků či nástrojů, podle různých surovin, pokrmů či potravin, které vyráběli atd. Příjmení vznikala i na základě podobnosti, přirovnání = příjmení metaforická.

a) Příjmení z názvů surovin, řemeslných výrobků, nástrojů, mincí, oděvů atd.:

Např. Bečka, Dřevo, Hák, Kamínek, Kočárek, Krejcar, Kůl, Lopata, Motyčka, Náprstek, Sekyra, Svěrák, Tolar, Vocílka atd.
Z němčiny např.: Dejl (odlitek železa bez strusky), Flégl (cep), Hozák (kalhoty), Rosenkranc (růženec), Šefl (měrice na obilí) atd.

b) Příjmení z názvů jídel a potravinářských výrobků, pokrmů apod.:

Např.: Buchta, Guláš, Chlebeček, Kobliha, Kvasnička, Máslo, Paštika, Polívka, Rohlíček, Smetánka, Topinka, Tvaroh atd.

- c) Příjmení z abstrakt, označení přírodních a atmosférických jevů, svátků, nadpřirozených bytostí, náboženské příslušnosti apod.:

Např.: Anděl, Cíl, Diblík, Ducháč, Masopust, Mráček, Mráz, Nouza, Pátek, Podzimek, Sluníčko, Sobota, Zima atd.

1.5.3.7 Příjmení vzniklá ze slovesných pojmenování, označení různých dějů:

Příjmení vzniklá z různých slovesných tvarů, a to z přičestí minulého (zejména ze sloves typu „prosit“ a „dělat“), dále z tvarů rozkazovacího způsobu, z podstatných jmen odvozených od slovesných základů, z tvarů přičestí trpného a z celých vět.

- a) Příjmení z tvarů přičestí minulého:

Tato příjmení jsou typická především pro Moravu. Např.: Běhal, Blábolil, Budil, Coufal, Dokulil, Dostál, Hrabal, Kasal, Kopal, Kouřil, Kvapil, Líbal, Makal, Mazal, Nepil, Plašil, Pospíšil, Roztočil, Spáčil, Spal, Zavadil, Zavřel atd

- b) Příjmení z tvarů přítomného času a rozkazovacího způsobu, a to i ve větěném spojení:

Např.: Čěšpiva, Dejnožka, Dus, Fuč, Has, Hlas, Mlej, Nehněvajsa, Nechoďdomů, Nejezchleba, Nepivod, Nepovím, Nepraš, Osolsobě, Sedř, Skočdopole, Stoj, Strojnasůl, Valihrach, Vařbucha, Vraspír atd.

- c) Příjmení z podstatných nebo přídavných jmen odvozených ze slovesných základů:

Např.: Česany, Dopita, Fučík, Klapálek, Kruliš, Mímra, Musílek, Netopilík, Pařík, Pleskač, Švehla, Trča, Vodsedálek, Znamenáček atd.

- d) Příjmení složená, která vznikla z různých předložkových, adjektivních, číselných, příslovečných a větěných spojení:

Např.: Bařtipán, Bezedna, Bezstarosti, Brzobohatý, Darmotlach, Drahokoupil, Drahovzal, Křivonožka, Lehkoživ, Ontověděl, Přecechtěl, Půlpán, Rádsetoulal, Semtam, Slabihoudek, Tichošlápek, Zadva, Zřídakadyveselý

1.6 Původ příjmení podle Dobravy Moldanové

Pro porovnání bych ještě ráda uvedla rozdělení příjmení podle Dobravy Moldanové.¹¹

1.6.1 Příjmení vzniklá z rodných a křestních (osobních) jmen

1.6.1.1 neobměněná - např. Jakub, Jan, Marek, Václav, Petr. Například ze jména Benedikt vznikl dále odvozením Beneš, Bendl, Benda apod.

1.6.1.2 obměněná – ze začátku (Zachariáš – Zach), z konce (Ambrož – Brož), zřídka ze středu jména (Antonín – Ton)

1.6.1.3 odvozená souhláskovými příponami

-s: Tom-áš – Tom-s, Tom-is, Tom-sa

-š: Pe-tr- Pe-š; Host-ivít-Host-aš; Bart-oloměj-Bart-oš

-ša: Pe-tr-Pe-ša,

-c: Pe-tr – Pe-šic; Ma-těj- Má-ca

-č: Jan – Jan-č; Ond-řej – Ond-eč

-še: Jakub- Jakub-še

-ch: Pe-tr – Pe-ch; Vá-clav – Vá-cha

-k: Vo-lfgang – Vo-k; Pe-tr – Pe-ka;

1.6.1.4 z ženských křestních jmen

Například: Lidmila, Ančička, Zuzánek, Zuzañák

1.6.1.5 odvozovací přípony

-o (Otto); -ke (Hanke)

1.6.2 Příjmení vzniklá z místních jmen

Například: Bechyně, Klecan, Říčánek

Kopecký, Nymburský, Pardubský,

Benátčan, Pražák, Lhoták

¹¹ Moldanová Dobrava. Naše příjmení. Mladá Fronta Praha. Praha 1983. s.15-30

1.6.3 Příjmení vzniklá z apelativ (z podstatných jmen, přídavných jmen, sloves, příslovcí, částic a citoslovcí)

1.6.3.1 dle místa v kolektivu, zaměstnání, charakteristických rysů, událostí

Například: Kovář, Vrabec Pospíšil, Hrubá

1.6.3.2 z přídavných jmen

Například: Dlouhý, Hlavatý, Smutný

1.6.3.3 z podstatných jmen - části těla: Hlava, Ouško, Koleno

vlastnosti: Rozum, Láska, Pýcha

dojmy, vjemy: Hlas, Sten, Puch, Krása

věk a vzrůst: Dítě, Roček, Hoch

soc. skupiny: Měšťan, Dvořák, Hrabě,

zaměstnání: Pasák, Bača, Hajný,

funkce: Starosta, Rychtář Vladař

řemesla: Kovář, Krejčí, Švec

nástroje: Jehla, Šídlo, Kladivo

výrobky: Jitnička, Žemlička, Haluška, Vomáčka

náboženství: Kain, Prorok, Apoštol, Kacíř, Růženec

příroda: Křeček, Koník, Ježek, Vlk, Husa, Fiala

1.6.3.4 z celých vět s minulým časem sloves: Drahokoupil, Potměšil, Přecechtěl

1.6.3.5 z přítomného času sloves: Nepovím, Vosol,

1.6.3.6 z nesklonných slov: Lacino, Tenkrát

1.6.4 Příjmení vzniklá ze slov cizího původu

Například: Schneider, Lebel, Zola,

1.7 Prezentace zdrojů užitých pro rozbor jednotlivých příjmení z hlediska původu

1.7.1 Vladimír Mates – Jména tajemství zbavená

Toto dílo Vladimíra Matese má tři díly. První s názvem Jména tajemství zbavená aneb malá encyklopedie 250 nejčastějších příjmení, vydaný v roce 2002. Díl druhý s názvem Jména tajemství zbavená aneb Malá encyklopedie nejčastějších příjmení II. díl, který obsahuje jména na 251. až 501. místě a byl vydaný v roce 2003. A díl třetí s názvem Jména tajemství zbavená aneb příjmení pod mikroskopem, vydaný v roce 2004. Vzhledem k tomu, že se má práci zabývá těmi nejčtenějšími příjmeními, tak jsem nejvíce čerpala z Matesova prvního dílu, konkrétně z druhého, rozšířeného vydání z roku 2004. V jeho třech dílech jsou jednotlivá příjmení zpracována do podoby hesel u nichž se mimo jiné uvádí také umístění příjmení v tabulce četnosti, jeho pořadí od daného písmena, počet nositelů v české republice, výběr z nejznámějších nositelů, související přísloví a rčení, souvislost s názvy obcí či krajinných útvarů, pranostiky a jiné.¹²

1.7.2 Miloslava Knappová – Naše a cizí příjmení v současné češtině (AZ-Kort, Liberec 2008, II. vydání)

Tato kniha je výsledkem mnohaleté práce PhDr. Miloslavy Knappové, CSc. Zabývá se užíváním domácích i cizích příjmení v českém jazyce. Mimo jiné se zabývá také zásadami, jak s jednotlivými příjmeními správně zacházet, jak je skloňovat a přechylovat. Pro mou práci byla tato kniha vhodná zejména díky kapitole o původu našich příjmení. Kniha také obsahuje abecední rejstřík všech příjmení, která jsou v ní použita.¹³

1.7.3 Dobrava Moldanová – Naše příjmení (Mladá Fronta, Praha 1983, I. vydání)

Tento malý slovník obsahuje cca 30 000 příjmení, která se nejčastěji vyskytují v České republice. Tato kniha vznikla ze spolupráce Dobravy Moldanové s jejím otcem, Josefem Benešem. V této knize byl položen důraz na objasnění původu příjmení zvláštních či nejasných.

¹² Mates Vladimír. Jména tajemství zbavená. Epoque. Praha 2002

¹³ Knappová Miloslava. Naše a cizí příjmení v současné češtině. AZ KORT s.r.o. Liberec 2008

Nevýhodou této knihy je dle mého názoru to, že obsahuje příliš mnoho hesel a proto je velmi stručná. Faktem však zůstává, že v ní můžeme najít téměř vše potřebné.¹⁴

1.7.4 Josef Beneš – O českých příjmeních (Československá akademie věd, Praha 1962, I. vydání)

Tato kniha se zabývá vznikem a tvořením českých příjmení. Jsou popsány jejich historické kořeny. V této knize je velmi náročná orientace. Chybí v ní pro mě nepostradatelný abecední rejstřík příjmení.¹⁵

¹⁴ Moldanová Dobrava. Naše příjmení. Mladá Fronta Praha. Praha 1983

¹⁵ Beneš Josef. O českých příjmeních. Nakladatelství československé akademie věd. Praha 1962

2. PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Porovnání nejčtenějších příjmení v Nejdku a nejčtenějších příjmení v celé České republice

Tabulky pro porovnání jsou uvedeny v příloze číslo jedna a v příloze číslo tři. Tabulka první ukazuje nejčtenější příjmení v Nejdku v roce 2012 a tabulka číslo tři nejčtenější příjmení v České republice v roce 2012. Z obou tabulek jsou na první pohled patrné poměrně velké odlišnosti. Tou největší je výskyt mnoha příjmení, které jsou v první tabulce „navíc“ oproti tabulce druhé. Jedná se o příjmení romská (Šandor, Balog, Husár, Godžo, Hornák, Anděl). Valná většina nositelů tohoto příjmení se do Nejdku dostala procesem znovu osídlování pohraničních měst. V Nejdku byly velmi levné byty, které měly být obydleny, aby nechátraly. Přišlo hodně obyvatel zejména z východu Čech, ze Slovenska a Maďarska. Kolem roku 1980 bylo v Nejdku asi 6 větších romských rodin, ale po roce 1989 začaly přicházet další. Myslím, že právě toto je velice zajímavý fakt, kterým město Nejdeček absolutně vybočuje z celorepublikového průměru.

Nyní bych se pokusila obě tabulky srovnat s tím, že z tabulky číslo jedna vynechám všechna romská příjmení. Na prvním místě se tedy umístí Dvořákové, kteří jsou v celorepublikové tabulce až na místě čtvrtém. Na místě druhém jsou Novákové, kteří jsou v ČR na místě prvním, umístění tohoto příjmení se v obou tabulkách téměř shoduje. Na místě třetím jsou v „nejdecké“ tabulce Štěříkové, které v tabulce číslo dvě nenajdeme. Domnívám se, že je to způsobeno tím, že příjmení Štěřík pochází z německého Sterzik a zřejmě to tedy bude pozůstatek bývalého osídlení. Novotní se opět téměř shodují v obou tabulkách. Příjmení Kříž, které se v tabulce číslo jedna nachází na pátém místě, se ve druhé tabulce nevyskytuje. Podle V. Matese se toto příjmení v celorepublikovém měřítku nachází na třiatřicátém místě, takže také patří k nejrozšířenějším. Příjmení Svoboda, které je v ČR druhé nejrozšířenější je v Nejdku až na šestém místě. Zajímavé je příjmení Krajňák, které se v „nejdecké“ tabulce nachází na sedmém místě, ovšem ve druhé tabulce ho nezaznamenáme. V celorepublikovém měřítku je totiž nositelů tohoto příjmení pouze cca 160, z čehož právě 28 jich je v Nejdku. To je velmi pozoruhodné. Je to zřejmě dané tím, že rodina Krajňáků má v Nejdku již dlouhou tradici. U dalších příjmení – Krejčí, Pospíšil a Růžička nic specifického nenajdeme. Ta jsou i v celorepublikovém měřítku na předních místech. A dostáváme se k příjmení Vrba, které má v Nejdku třiatdvacet nositelů a je na jedenáctém místě. V České republice má toto příjmení pouze kolem 130 nositelů a tudíž zde nastává podobný problém, jako u příjmení Krajňák. I toto příjmení má v Nejdku mnohaletou tradici a tak není divu, že je zde tolik frekventované. Další příjmení – Pokorný se opět téměř přesně shoduje v obou tabulkách. Příjmení Schlosser je opět výjimkou, to má v Nejdku jedenadvacet nositelů. Celkově v České republice jich

je kolem 118. Tato výjimečnost je dána tím, že toto příjmení je německé a v Nejdku je pozůstatkem bývalého osídlení. Další příjmení – Červenkoví a Polákoví jsou opět rozšířena jak v Nejdku, tak i v celorepublikovém měřítku. Příjmení Cheníček, které má v Nejdku sedmnáct nositelů, je velmi zajímavé. A to proto, že se mi ho nepodařilo nalézt ani v tabulce nejrozšířenějších příjmení v České republice, která čítala deset tisíc nejfrekventovanějších příjmení. Z toho je tedy zřejmé, že toto příjmení je velice ojedinělé. Poslední dvě příjmení – Benda a Hajný nejsou sice v celorepublikovém měřítku nejfrekventovanějšími, ale patří k poměrně obvyklým.

2.2 Porovnání nejčtenějších příjmení v letech 1945 a 2012

Hned na první pohled je z tabulek zřejmé, že v roce 1945 bylo ve městě Nejdek úplně jiné obyvatelstvo než dnes. To je dané zejména tím, že Nejdek je pohraniční město a po roce 1946 bylo tedy zdejší obyvatelstvo odsunuto vysídleneckými transporty. Poté začal proces znovu osídlování českými obyvateli. Tento proces byl však velmi složitý, zejména proto, že během války zde došlo k úpadku veškerého průmyslu a tudíž lidé, kteří sem přišli, neměli práci. V průběhu asi patnácti let se zdejší průmysl začal znovu probouzet a došlo tedy k příchodu nových obyvatel.

Další zajímavý jev, který v tabulce z roku 1945 můžeme pozorovat, jsou obrovské počty lidí se stejným příjmením. Příjmení Šandor, které se nachází na prvním místě v tabulce z roku 2012 má celkem 80 nositelů. Oproti tomu příjmení Pecher, které se nachází na prvním místě v tabulce z roku 1945 má nositelů 248. Můžeme se tedy domnívat, že v letech před rokem 1945, zde žily zejména velké rodiny. Tento velký rozdíl je vidět, když zvlášť v každé tabulce sečteme počet všech nositelů nejfrekventovanějších příjmení. V první tabulce, z roku 2012, nám vyjde číslo 725. V tabulce druhé, z roku 1945, nám vyjde číslo 2456. Celkový počet všech obyvatel se příliš neliší. V roce 1945 zde bylo o pouhých cca 500 obyvatel více než dnes. Přesto se počet nositelů jednoho příjmení liší až trojnásobně. Z toho je tedy zřejmé, že v dnešní době je více menších rodin, než tehdy, před téměř sedmdesáti lety.

Při bližším prostudování obou tabulek si můžeme povšimnout, že jediné příjmení, které se mezi nejčtenějšími zachovalo dodnes, je příjmení Schlosser. To se shoduje v obou tabulkách. V tabulce z roku 1945 se toto příjmení nachází na osmém místě, s celkovým počtem 102 nositelů. V tabulce z roku 2012 se nachází na místě čtrnáctém, s celkovým počtem pouhých jednadvaceti nositelů. Na závěr je vhodné říci, že relikty některých německých příjmení (např. Ullmann, Zettl, Neudert, Baumgartl, Pilz..) se v Nejdku zachovaly dodnes, jejich nositelů je ale málo.

2.3 Původ nejfrekventovanějších nejdeckých příjmení

Příjmení jsou řazena sestupně od nejfrekventovanějšího po nejméně častá tak, jak jsou stanovena v příloze č.1–Nejčtenější příjmení v Nejdku v roce 2012. U každého jednotlivého příjmení mě budou zajímat tři hlavní kritéria, podle kterých se pokusím stanovit jejich původ. Prvním je to, zda je či není u daného příjmení vůbec původ zjistitelný. Druhým stanoviskem je to, dle jakého autora je původ zjistitelný. A posledním je samostatné stanovení původu podle daného autora odborné literatury.

ŠANDOR

Původ tohoto příjmení je velmi těžko zjistitelný. Jedinou autorkou, která se tímto příjmením zabývá, je Dobrava Moldanová. První zmínka o příjmení Šandera, dle Moldanové, pochází z roku 1379-82. Údajně vzniklo ze slova (k)šanda = popruh. Další variantou je též vznik ze středohornoněmeckého schande = jednání hodné studu, nebo z místního jména Žandov u Ústí n. Labem, něm.Schanda. Další možností je také vznik ze slovanského šandrkovat = plýtvat. Poslední variantou, kterou Moldanová uvádí, je vznik příjmení Šandor z maďarské domácí podoby osobního jména Alexandr. Můžeme se tedy pouze domnívat, odkud konkrétně nejdečtí Šandorovci pocházejí.¹⁶

DVOŘÁK

Toto příjmení je vzhledem ke své vysoké frekvenci v celé České republice snadno dohledatelné. (V ČR je čtvrtým nejfrekventovanějším příjmením). O původ tohoto příjmení se zajímá hned několik autorů. Podle M. Knappové patří příjmení Dvořák do skupiny příjmení podle sociálního rozvrstvení, společenských poměrů, feudálních, církevních a vojenských hodností, právních a majetkových vztahů. Dvořák = svobodný sedlák nebo dvorský družstevník.¹⁷

Podle Vladimíra Matese je obecný výraz „dvořák“ vykládán několika způsoby.

a) Sedláky, majiteli (nebo i nájemci) svobodného dvora (= velkého statku; jakožto „dvořáci“ byli osvobozeni od závazků ke šlechtické vrchnosti, s výjimkou samotného krále. Nepatřili však mezi šlechtice (jejich nejnižším článkem byli zemané), ale měli snad dost společného se zemany, many, svobodníky, dědiníky, nápravníky.

b) „Dvořáky“ byli nazýváni i lidé na hospodářském dvoru pracující. A rovněž lidé, pohybující se u jiného „dvora“ - šlechtického či královského hradu nebo zámku jako služebníci vyššího i nižšího řádu. Dvořák je tedy synonymem pro „dvořana“

¹⁶ Moldanová Dobrava. Naše příjmení. Mladá Fronta. Praha 1983, s.225

¹⁷ Knappová Miloslava. Naše a cizí příjmení v současné češtině. AZ KORT s.r.o., Praha 2008, s.27

d) *Někdy je ztotožněn i se šafářem, dnes bychom snad řekli „nižším článkem řídícím výrobu e) ve velkém zemědělském závodě.“*

d) *Stejně jako „dvořan“ to byl i výraz pro označení zdvořilého člověka.¹⁸*

NOVÁK

Toto příjmení je nejrozšířenějším v České republice a proto zmínku o něm najdeme v každé knize, která se zabývá touto problematikou. Dobrava Moldanová řadí toto příjmení do kategorie „*podle původu*“. Toto příjmení vlastně vzniklo tak, že když se většina lidí přistěhovala do již osídlené oblasti, byli tam noví, a proto jim ostatní dávali pojmenování typu Novák, Nováček, Nový, Novotný apod. Bylo to zřejmě hlavně z důvodu, že staří ostřílení usedlíci potřebovali „nováčky“ nějakým způsobem označit. Možná toto příjmení mohlo mít zpočátku i hanlivý nádech, označovalo totiž přistěhovalce, cizáka. Samozřejmě existuje i mnoho dalších důvodů, proč lidé dříve někoho nazývali „Novákem“, například to mohl být člověk, který se obrátil na novou víru, či švec, který vyráběl výhradně nové boty. Právě z toho důvodu, že dříve lidé často někoho označovali Novákem, je dnes toto příjmení u nás nejrozšířenější.¹⁹

ŠTĚŘÍK

Toto příjmení je velmi těžko dohledatelné z hlediska původu. V odborné literatuře není o tomto příjmení ani zmínka. Od Mgr. Pavla Andrše, nejdeckého kronikáře, jsem se dozvěděla, že „Štěřící“ do Nejdku přišli z tzv. Horního Slezska (dnešní území Polska, kolem města Opole), dřívějšího německého území. Šlo o Čechy, kteří v průběhu 17. a 18. století odcházeli z náboženských důvodů z českých zemí na území Pruska. Zpátky do Československa se vraceli po roce 1945. Tato oblast procházela germanizací ve 20. století, např. křestní jména Dietrich, Manfred, Gertruda, ale příjmení byla českého původu (Štěřík, Procházka, Radimerský..). Starší generace, která přicházela do ČSR po roce 1945 uměla česky číst a psát, mladší a nejmladší příslušníci měli s češtinou potíže.²⁰

BALOG

Toto příjmení je v celorepublikovém měřítku téměř neznámé, a proto je jeho původ velmi těžko dohledatelný. Zmínku o něm nenajdeme v žádné odborné literatuře. Jedinou zmínku můžeme zaznamenat v internetové encyklopedii, která říká, že toto příjmení patří mezi typická česká příjmení olšských Romů. Původ tohoto příjmení může sahát až k indickým kořenům Romů.²¹

¹⁸ Mates Vladimír. Jména tajemství zbavená. Epoque. Praha 2002, s.59-60

¹⁹ Moldanová Dobrava. Naše příjmení. Mladá Fronta. Praha 1983, s.156

²⁰ Andrš Pavel, Mgr. Kronikář města Nejdek. Nejdek 2012

²¹ www.cs.wikipedia.org/wiki/Romove/tradicniromskaprijmeni

NOVOTNÝ

Příjmení Novotný je v České republice velmi frekventované, proto je v odborné literatuře snadno dohledatelné. Podle Vladimíra Matese je příjmení Novotný v podstatě totožné s příjmením Novák. Jeho původ se tedy shoduje. I jako obecná slova *novotný*, *novák* mají hodně podobný osud, zastarala a mizí z živé řeči i ze slovníků. Nanejvýše zůstávají v některém nářečí. (MATES, 2004) Dobrava Moldanová líčí původ tohoto příjmení velmi podobně. Vzniklo z přídavného jména „nový“ a podobně jako příjmení Novák označovalo nově přichozího obyvatele.²²

HUSÁR

Toto romské příjmení stejně jako všechna ostatní není v České republice příliš frekventované, a tak se o něm i odborná literatura zmiňuje pouze okrajově. V knize *Jména tajemství zbavená – II. díl* od Vladimíra Matese je o příjmení Husár pouze zmínka ve spojitosti s příjmením Husák. *Příjmení Husák nemá pranic společného s příjmeními Husar, Husár, Husárek. Toto jméno jako obecné má být maďarského původu (huszár) a označovalo kdysi druh jízdního uherského vojáka v kroji. Ale s husou nemá pranic společného (přestože maďarsky hús = maso). Jejich původ snad směřuje, jak na to poukázal už P.J.Šafařík, až k řeckému koursários = lupič, zbojník, jejichž nectihodné vlastnosti jsou obsaženy i v pojmech jako bukanýr, pirát, korzár.*²³

KŘÍŽ

Příjmení Kříž je v odborné literatuře snadno dohledatelné, patří podle Vladimíra Matese k třiatřicátému nejrozšířenějšímu v celorepublikovém průměru. Toto příjmení může patřit do kategorie jmen „podle původu“, „podle dějů“ a „podle bydliště“. *Mohl ho tedy dostat ten, kdo se přestěhoval ze vsi s křížem v jejím názvu do jiné lokality, kdo bydlel ve vsi poblíž nějakého kříže (součást poutní cesty či kříže vztyčeného na paměť nějaké události, například vraždy, viz motorest Devět křížů před Brnem) v městě podle domovního znamení (velmi časté), kdo slovo kříž do omrzení opakoval („Mám já to s ní kříž“, stěžoval si na bolest v kříži), kdo se při každé příležitosti křížoval apod., kdo pravidelně nosil kříž v čele procesí při pohřbech atd.*²⁴

Podle Dobravy Moldanové toto příjmení pochází z obecného jména „kříž“, což se s výkladem Vladimíra Matese v podstatě shoduje.²⁵

²² Moldanová Dobrava. Naše příjmení. Mladá Fronta. Praha 1983, s. 156

²³ Mates Vladimír. Jména tajemství zbavená aneb příjmení pod mikroskopem. Epoque. Praha 2003

²⁴ Mates Vladimír. Jména tajemství zbavená. Epoque. Praha 2002, s. 143-144

²⁵ Moldanová Dobrava. Naše příjmení. Mladá Fronta. Praha 1983, s. 118

SVOBODA

Příjmení Svoboda je i v celorepublikovém průměru velmi frekventované a proto je zmíněno téměř v každé odborné knize. Všichni autoři původ tohoto příjmení vysvětlují velmi podobně. Podle Vladimíra Matese patří hlavně do kategorie „podle stavu a zaměstnání“. *Stará charakteristika svobodů a svobodníků zní: „ti, kteří statkem svým nižádnému kromě zeměpánu poddáni jsou, a tudíž žádné roboty nedělají, zemskými deskami se spravují.“ Tato definice má tedy především na mysli svobodné, nepoddané sedláky.*²⁶

KRAJŇÁK

Toto příjmení je nejhůře dohledatelné v jakékoli odborné literatuře. Jediné, co se mi podařilo nalézt je, že příjmení Krajňák pochází ze Slovenska, případně z Maďarska. Bohužel jakékoli další informace se mi zjistit nepodařilo.²⁷

KREJČÍ

Krejčí patří v celorepublikovém průměru k velmi rozšířeným příjmením dvacátým nejrozšířenějším příjmením v celorepublikovém průměru. Podle Matese toto příjmení patří do kategorie jmen „podle stavu a zaměstnání“. *Každému je určitě hned jasné, co prapředkové dnešních Krejčích dělali. Povolání krejčího je definováno jako „ten, kdo šije oděvy či řemeslník zhotovující oděvy“. Ovšem méně jasné patrně je, proč ten, kdo šije se nazývá krejčí. (Např. u kováře, truhláře, zámečnicka je to jasné – první ková, druhý dělá truhly, třetí zámky). Příliš nám nepomůže ani to, že staročeský výraz (před provedením změny -aj- v -ej-) zněl krajčír. Existoval i staročeský výraz „krajáč“. Co má však společného nějaký kráječ s krejčím, jenž šije a pochopitelně ještě dříve „stříhá“? Samozřejmě to, že pojem „stříhat“ nahradil v krejčovském řemesle staré „krájet“. Před dvěma sty lety bychom snad mohli pokládat kraječe i za dnešního stříhače. Ale pojem krejčí (a s ním i příjmení Krejčí) má kořeny mnohem hlubší než pouhá dvě staletí. Souvisí s dobou, kdy našimi zeměmi putovali obchodníci a nabízeli sukno. Z balíků či stůčků odstříhávali – tenkrát ovšem krájeli – případnou metráž či spíš loktáž. Lidé si totiž tehdy, jak zní novodobý slangový výraz, „píchali roucho“ sami.²⁸*

I Dobrava Moldanová vysvětluje toto příjmení podobně, ale poněkud stručněji. Krejčí = obchodník se suknem, protože je krájel z kusu.²⁹

HORNÁK

Další romské typické romské příjmení, které je poměrně těžko dohledatelné. Jedinou zmínku o něm

²⁶ Mates Vladimír. Jména tajemství zbavená. Epoque. Praha 2002, s. 239-240

²⁷ Andrš Pavel. Kronikář města Nejde. Nejde 2012

²⁸ Mates Vladimír. Jména tajemství zbavená. Epoque. Praha 2002, s. 140-141

²⁹ Moldanová Dobrava. Naše příjmení. Mladá Fronta. Praha 1983, s. 116

najdeme v Benešově knize Česká příjmení. Dle ní se původ tohoto příjmení vysvětluje od slova „horní“.³⁰ Domnívám se tedy, že to může být obyvatel oblasti, která je výše položená. Nebo například ve městě Nejdek se sídliště lidově dělí na „horní“ a „dolní“ a jejich obyvatelé tudíž na „hornáky“ a „dolňáky“. Proto je možné, že název pochází i odtud. Beneš toto příjmení konkrétně vysvětluje jako *Hornák – je obyvatel hornácka, nebo nahoře bydlící (př. nahoře na kopci), možno ale i z nářečního synonyma sýkorky koňadry* (Beneš J, O českých příjmeních, Praha 1962). Můžeme se tedy pouze domnívat, odkud konkrétně pocházejí nejdečtí Hornáci.

POSPÍŠIL

Příjmení Pospíšil patří jak v celorepublikovém průměru, tak i v Nejdku k těm nejrozšířenějším. Zmínku o něm tedy najdeme v každé knize, která se zabývá touto problematikou. Pospíšil patří podle Vladimíra Matese do kategorie těch, jež byla odvozena „podle dějů“ na základě nějakých příhod či událostí. Je to jedna ze zvláštností češtiny, jež vytváří jména i ze sloves ve tvaru minulého času (příčestí minulého činného). *Činnost, jež reprezentují příčestí minulá činná, byla jejich nositeli možná opakována až příliš často, takže jim to jejich stýskání či líbání navlékli jejich sousedé v podobě těsné, přiléhavé přezdívky jako dobře padnoucí svetr. Stejskal mohl tedy být člověk, který si neustále naříkal a byl tím protivný, Líbal mohl být sukničkář, který nenechal žádnou ženskou na pokoji, a mohl kvůli tomu věčnému oblizování přijít k nejednomu maléru. A Pospíšil? Ten samozřejmě stále někam pospíchal: aby už byl na poli; aby už byl hotov s prací; aby už byl v hospodě (a „nezasedli mi tam místo“); aby už byl z hospody doma („žena na mě čeká s večeří“), a nic nedal na souseda, kterému přezdívali pro jeho věčné zdržování kamarádů Nechojdomů. Pokud zaměstnával nějaké lidi (jako mistr tovaryše či větší sedlák čeledíny), patrně je pobízel do nekonečna opakováním „Pospěšte si, pospěšte si“. Že při tom věčném kvaltu mohlo dojít k nějaké příhodě, nebo že na takového pospíchala či pospíšila nebo pospíšilíka nalíčili sousedé nějakou past, do níž – pospíchaje – spadl, nelze také vyloučit. (To už je ovšem jenom otázka fantazie). Možná je jméno Pospíšil v řadě případů i charakteristikou lidí nervních, neposedných, kteří nevydrží dlouho na jednom místě a stále někam pospíchají. To bychom je však museli zařadit už do kategorie „podle vlastností tělesných a duševních“. Jména ze sloves typu Pospíšil jsou častější na Moravě než v Čechách (i když ani zde o ně není nouze).³¹*

Miloslava Knappová řadí toto příjmení do kategorie příjmení z tvarů příčestí minulého. Stejně jako Mates tvrdí, že je to příjmení velice typické zejména pro Moravu.³²

³⁰ Beneš Josef. O českých příjmeních. Nakladatelství Československé akademie věd. Praha 1962

³¹ Mates Vladimír. Jména tajemství zbavená. Epoque. Praha 2002, s. 201-202

³² Knappová Miloslava. Naše a cizí příjmení v současné češtině. AZ KORT. Liberec 2008, s. 30-31

GODŽO

Toto příjmení je v odborné literatuře velmi těžko dohledatelné. U jeho původu se můžeme tedy pouze domnívat.

Já si jeho původ vysvětluji takto. Jelikož slovo Godžo je svou podobností velmi blízké ke slovu Gadžo, je myslím si na místě domnívat se, že vzniklo odvozením právě od tohoto slova.

Na internetových stránkách romského magazínu karlovarského kraje se mi podařilo najít, že slovo gadžo je v romštině označení osoby jiného než romského původu. Původní význam znamenal vesničana, sedláka, jiného než romského původu. V některých oblastech Slovenska se však používal pro jakéhokoli ne-Roma. V Západní Evropě a v Americe má prý toto slovo hanlivý význam ve smyslu „nečistý“, tj. nedržící se romských mravních zásad. Domnívám se tedy, že toto příjmení vzniklo takovýmto způsobem.³³

RŮŽIČKA

Příjmení Růžička je v celorepublikovém průměru na sedmnáctém místě a proto se dá dobře najít v mnoha odborných knihách, které se zabývají touto problematikou. Vladimír Mates vykládá jeho původ způsobem, že patří do různých kategorií, nejvíce patrně do kategorie „podle vlastností tělesných a duševních“, ale i „podle bydliště“ apod. *Především tak mohl být nazván ten, „kdo měl tvářičky jako růžičky“ nebo stydlín, který se v choulostivějších situacích nápadně červenal či majitel červeného nosu (i při slabém mrazu nebo následkem silného pití). Nezapomeňte, že růže je nejen pojem pro královnu květin, ale i pro kožní nemoc provázenou různě velkými červenými skvrnami. Prapředek některých dnešních Růžičků mohl mít před domem nádherný a všemi obdivovaný růžový keř. Nebo vyšlechtit vzácné, v okolí nevidané odrůdy. Případně dostal jméno podle domovního znamení. Ze vsí flóry zobrazované nad vchody městských domů byla právě růže absolutně nejčastější. V Praze je jich napočítáno téměř sedm desítek, tj. takřka třetina. A jistě tak říkali i leckomu, kdo se přistěhoval z některé vsi s „růžovým“ názvem.*³⁴

VRBA

Příjmení Vrba nepatří v České republice k těm zrovna nejfrekventovanějším, ale jeho původ je z odborné literatury velmi dobře zjištělný. Podle Vladimíra Matese bychom toto příjmení měli vzhledem k značnému množství místních jmen – zařadit do kategorie „podle původu“, tj. odkud dotyčný pocházel. Patří tam i většina těch variant, jež mají příponu -ský a -cký (část z nich může

³³ www.dzivipen.jex.cz/menu/maly-romsky-slovník

³⁴ Mates Vladimír. Jména tajemství zbavená. Epocha. Praha 2002, s. 211-212

znamenat příslušnost k rodině). Dále se nabízí i kategorie „podle bydliště“. To znamená, že člověk nazývaný Vrbou mohl žít i ve vsi s jiným jménem, ale bydlet u nějak nápadné vrby, poblíž vrboví apod. Jméno mohlo souviset i se zaměstnáním. *Košíkáři potřebují speciální vrbové proutí, které se pěstuje a pozemcích nazývaných někde vrbovny, jinde proutníky. A konec konců Vrbou se mohl stát i ten, kdo byl ochoten dělat někomu vrbu, uchovávat svěřovaná tajemství, být důvěrníkem někoho. Jak to asi občas dopadlo, o tom nás poučuje stará irská báje zpracovaná Karlem Havlíčkem Borovským v Králi Lávrovi. Vrba prostřednictvím količku v Červíčkově base strašné tajemství svěřené jí Kukulínem vyslepičila široké veřejnosti. A máme i další důvod k pojmenování někoho jako Vrba – v přirovnání nepřiliš optimistickém, o to ale pravdivějším : stařec jako vrba nachýlený...Podoben starému holému kmenu, jenž se naklání na břehu rybníka či potoka a níž a níž k hladině. Ani jeden ani druhý nemohou mít iluze o tom, co jim přinese budoucnost, co se vyvrbí. Možná se může zdát, že obrat „vyvrbit se“ je poněkud vulgární. Podle Vladimíra Matese je ale nadán značnou obrazností. Když si představíte, že jste pozdě večer u rybníka, daleko od hráze, všude kolem jen vysoké rákosí a rozložitě keře. Najednou se ozve praskot lámaných větviček a vás obejde hrůza. Co to může být? Co se z toho vyvrbí? Naši předkové prý vrbou nazývali i nemanželské dítě.³⁵*

POKORNÝ

Příjmení Pokorný patří k těm nejrozšířenějším jak v Nejdku, tak i v celé České republice. Podle Vladimíra Matese jeho původ spadá do kategorie těch příjmení, jež jsou odvozena „z vlastností tělesných a duševních“. Je jich takové množství proto, že bychom byli opravdu národem složeným z lidí pokorných, nenáročných, skromných, tichých, trpělivých, trpících komplexem méněcennosti, sebedoceňujících se a ponížených myslí? Možná by se našla ještě další synonyma pro pokoru a lidi pokorné. Podle slov Vladimíra Matese takovým národem nejsme a nikdy dříve jsme nebyli. *V mnoha případech určitě dostávají jména výjimky (a ne to, co je všeobecně rozšířeno); tedy právě ti, kteří svou výjimečností na sebe upozorňují. A také jistě v řadě případů dostal jméno Pokora, Pokorný a další i známý rebel, buřič – jako výraz ironie našich předků. Pojem pokorný je nůž broušený po obou stranách: chvályhodný, pokud představuje opak pyšný. Odsouzeníhodný, hraničí-li s podlézavostí. Palacký měl pro takovéto lidi výraz pokorňoučký. Řada předků Pokorných má svoje jméno i od toho, že byla silou, zvůli pokořena, ponížena. Pokorný byl rovněž výraz pro krotký, zkrocený. Z nejednoho rebela se mohl stát Pokorný proto, že absolvoval převýchovu, přivázan k lavici a nemilosrdně mrskán pruty či holemi panských drábů. Chodit v pokoře také znamenalo nosit smutek. Dalším možným, výjimečným zdrojem pojmenování může být to, že Pokora byl staročeský obřad, jímž se smýval hrdelní zločin, vražda (samozřejmě vedle peněžní*

³⁵ Mates Vladimír. Jména tajemství zbavená. Epoque. Praha 2002, s. 292-294

a jiné pokuty). Ten způsob, pomocí kterého zábojce (= vrah) mohl upokojiti pokrevní příbuzné zabitého a osvobodit se od jejich pomsty. Vraždník se musel položit na hrob své oběti a rozpráhnout ruce. Bratr nebohého mu pak opřel špičku meče o prsa se slovy: „Již-li jsem tak mocen hrdla tvého, jakos ty byl hrdla bratra mého?“ A ten musel odpovědět : „Již, ale prosím pro Bůh, živ mne“. Pokorný měl kromě již zmíněných významů také následující: chudý, ubohý, skromný, trpělivý, opak prudkého a vzteklého, poddajný, poslušný. Důvodů, proč se někdo mohl jmenovat Pokorný je opravdu hodně a proto jich máme dneska tolik.³⁶

SCHLOSSER

Příjmení Schlosser není v České republice moc rozšířené. Ve městě Nejdek je jeho frekvence dána tím, že zde bývalo německé obyvatelstvo a je tedy na místě domnívat se, že toto příjmení se zachovalo ještě z dob minulých. Toto příjmení tedy pochází z němčiny. A podle M. Knappové ho řadíme do kategorie příjmení podle zaměstnání, protože z německého jazyka znamená Schlosser zámečník.³⁷

ČERVENKA

Toto příjmení patří k poměrně rozšířeným v celé České republice, a proto není těžké najít v odborné literatuře jeho původ. Příjmení, které souvisí s červenou barvou je v celorepublikovém průměru asi šedesátým nejrozšířenějším. Toto příjmení patří do kategorie jmen odvozených „podle tělesných a duševních vlastností“. *Důvodů proč mohl někdo dostat jméno Červenka, je samozřejmě více. Řada jich je shodných s těmi, jež vedly k pojmenování Čermák a Červený. Červenka je například druh zpěvného ptáka či nemoc prasat. Je to také druh červených jablek a hrušek, druh slepic (jinak zvaných islandky) nebo druh pšenice, pojmenování krávy či název půdy. Jeho nositel tedy mohl být pojmenován kvůli některému z těchto důvodů nebo mohlo být jeho pojmenování odvozeno od červené, načervenalé nebo rudožluté barvy.³⁸*

Podle Dobravy Moldanové vzniklo toto příjmení z přídavného jména „červený“, první zmínka o něm se datuje až do roku 1463. Jeho původ je též možno vykládat jako zdrobnělinu z názvu ptáka.³⁹

POLÁK

I toto příjmení patří k velmi rozšířeným v celé České republice. Jeho původ vysvětluje Vladimír Mates takto. Polák a jeho další odvozeniny patří do kategorie těch, jež byla derivována „podle

³⁶ Mates Vladimír. Jména tajemství zbavená. Epoque. Praha 2002, s. 197-198

³⁷ Knappová Miloslava. Naše a cizí příjmení v současné češtině. AZ KORT. Liberec 2008, s. 27-28

³⁸ Mates Vladimír. Jména tajemství zbavená. Epoque. Praha 2002, s. 43-44

³⁹ Moldanová Dobrava. Naše příjmení. Mladá Fronta. Praha 1983, s. 53

původu“, speciálně do skupiny „ze jmen národů“. *Poláci mají své jméno po Polanech, starobylém slovanském kmeni, jenž sehrál důležitou roli při sjednocování dalších (Mazurů, Vislanů, Slezanů..).* *Polané sídlili na území mezi středními toky řek Visly a Varty. Tam v žírných rovinách měli svá pole. Jazykovědec Staszewski napsal: „Polák dnes stejně jako dřív znamená obyvatele polí, rovin.“* *A připojil, že Goral (obyvatel polských Beskyd) na otázku, zda je Polák, zpravidla odpovídal, že ne: „My jsme přece Gorali!“ (=Horáci), čímž se distancoval od těch „dole“, od obyvatelů rovin a polí. Polákem tedy byl u nás samozřejmě nazván příslušník sousedního národa či ten, kdo přišel z Polska nebo kdo si odtamtud přivedl ženu. Možná to byl někdo, kdo byl s Poláky v častém styku (obchodoval s nimi apod.), kdo o nich často hovořil, ale i ten, kdo se přistěhoval z místa zvaného Pole.⁴⁰*

Dobrava Moldanová datuje toto příjmení až do roku 1381 a vysvětluje ho způsobem, že Polák je ten, kdo přišel z Polska a je tedy polské národnosti. Může to být také ale ten, kdo obdělává pole či venkovan.⁴¹

CHENÍČEK

Společně s příjmením Krajňák se mi ani o tomto příjmení nepodařilo zjistit bližší informace. Z rozhovoru s paní E.Cheníčkovou je patrné, že „Cheníčkové“ do Čech přišli z Německa, žádné bližší informace ale nemáme. V Nejdku žije pouze jedna rozvětvená rodina.⁴²

ANDĚL

Zmínku o tomto příjmení je možné nalézt pouze v knize Dobravy Moldanové. Dle jejího výkladu toto příjmení pochází z řec. Angelos = posel; ten kdo se podobá andělu. Příjmení patří do kategorie odvozených „podle domovního znamení“.⁴³

Dle mého názoru je velmi pozoruhodný fakt, že v Nejdku jsou nositeli tohoto příjmení Romové.

BENDA

Příjmení Benda je velmi rozšířené nejen v Nejdku, ale i v celé České republice. Vladimír Mates vykládá jeho původ tak, že toto příjmení patří k těm, jež byla odvozena „ze jmen osobních (křestních)“, a to od základního Benedikt. *Podoba Beneda patrně předcházela tvaru Benda, který je stažením předchozího. Ten mohl pravděpodobně vzniknout po různém skloňování. Ve druhém pádě*

⁴⁰ Mates Vladimír. Jména tajemství zbavená. Epoque. Praha 2002, s. 199-200

⁴¹ Moldanová Dobrava. Naše příjmení. Mladá Fronta. Praha 1983, s. 177-178

⁴² Cheníčková Eliška. Obyvatel města Nejdek. Nejdek 2012

⁴³ Moldanová Dobrava. Naše příjmení. Mladá Fronta. Praha 1983, s. 39

bylo někde bez Benedy, jinde bez Bendy (stejně jako například bez Aleše nebo Alše). A tento druhý pád pak ovlivnil i nominativ. Příjmení Benda svým původem koresponduje s příjmením Beneš, jež taktéž vzniklo na základě jména Benedikt. Svatý Benedikt žil v letech 480 – 543, založil řeholní řád po něm pojmenovaný a vybuřoval velký klášter na hoře Monte Cassino v Itálii. Benedictus je jméno z latiny a vžitý překlad-výklad je „požehnaný“. (I když interpretace blahořečený, či starší češtinou dobrořečený, by také byla docela namístě. Latinsky bene = dobrý a dictum = řečený.) Právě z Benedikta je vzat základ pro mnohá česká příjmení. Nejen Bendy, Benedy a Beneše, ale i pro jednoslabičné Ben, dvouslabičné Beňa či Beñas, o slabiku delší Beníšek či Benýška, Bednásek atd.⁴⁴ Miloslava Knappová vykládá původ tohoto příjmení stejným způsobem jako Vladimír Mates. A to tedy tak, že toto příjmení bylo odvozeno z křestního jména Benedikt.⁴⁵

HAJNÝ

Příjmení Hajný nepatří v České republice zrovna k nejméně frekventovanějším a tak ani jeho původ není snadno dohledatelný, i když ve většině odborných knih je o něm alespoň malá zmínka.

Podle Dobravy Moldanové spadá toto příjmení do kategorie příjmení podle zaměstnání. Je tedy zřejmé, že vzniklo ze slova „hajný“ ve smyslu lesní dozorce.⁴⁶

I Miloslava Knappová vysvětluje původ tohoto slova podobným způsobem jako Dobrava Moldanová. Tedy, že toto příjmení pochází z názvů řemesel, různých zaměstnání a činnosti člověka, ať už skutečné či jen zamýšlené.⁴⁷

NĚMEC

Toto příjmení je snadno dohledatelné téměř v každé odborné knize zabývající se právě touto problematikou. Vybrala jsem si způsob, kterým toto příjmení vykládá Vladimír Mates. Na první pohled toto příjmení patří pouze do kategorie jmen „podle původu“, speciálně pak do skupiny těch, jež byly odvozeny ze jmen národů či kmenů. Ale určitě se najdou i jiné důvody. *Mnohý z prapředků dnešních Němců dostal samozřejmě své jméno právě proto, že byl Němec a přistěhoval se mezi Čechy. Další však proto, že kdysi jeho dávný předek byl v Němcích, jak se tehdy říkalo, na vandru, jako tovaryš po vyučení na zkušené. A jiný opět kvůli tomu, že vychvaloval německý pořádek a kázeň a měl Němce pořád na jazyku, až mu je sousedé přišli v podobě přezdívky. A někdo z důvodu stejného, ale docela opačného: na Němce neustále nadával a vinil je ze všeho špatného, co v Čechách a na Moravě máme. Jako bychom neměli dost vlastních kazisvětů, výrobců potíží,*

⁴⁴ Mates Vladimír. Jména tajemství zbavená. Epoque. Praha 2002, s. 21

⁴⁵ Knappová Miloslava. Naše a cizí příjmení v současné češtině. AZ KORT s.r.o.. Liberec 2008, s. 19

⁴⁶ Moldanová Dobrava. Naše příjmení. Mladá fronta. Praha 1983, s. 76

⁴⁷ Knappová Miloslava. Naše a cizí příjmení v současné češtině. AZ KORT s.r.o. Liberec 2008, s. 27

neřádstva a hanby. Ten, kdo si vzal za manželku dívku z německé rodiny, se mohl rovněž stát Němcem. A jestliže se někdo přestěhoval z obce s „německým“ jménem do jiné vsi, začali mu tak možná také říkat. K témuž pojmenování stačilo, aby si v místě s živlem českým i německým pořídil jeden ze dvou obchodníků vývěsní štít včetně německého znění: Pekařství – Backerei. A hned tu byl další důvod. Kde se však vzal pojem Němec, když oni se sami nazývají Deutschen a pak spoustou názvů kmenových, jako Sasové, Alemáni, Bavoři atd.? To Slované je tak pojmenovali, když připutovali do těchto končin někdy v 5. století a narazili na lidi, jimž nerozuměli jediné slovo. Jejich řeč nepokládali vůbec za mluvu, když se s nimi nemhli domluvit, ale za pouhé skřeky, mumláni, blábolení, které jim připomínalo zvuky, jež vydávali jejich vlastní lidé postižení němostí či hluchoněmostí. Ti cizí jsou také takoví, jsou němí, jsou němci. Z oněch někdejších němců jsou dnes Němci. Naši předkové tenkrát nemohli tušit, že se střetli s lidmi hovořícími řečí, jež se bude po nějakých čtrnácti stoletích hrdě označovat jako Goethova.⁴⁸

⁴⁸ Mates Vladimír. Jména tajemství zbavená. Epoque. Praha 2002, s. 179-180

3. ZÁVĚR

V úvodu práce byly stanoveny tři hypotézy. Tou první bylo očekávání německých příjmení v tabulce nejfrekventovanějších příjmení v Nejdku. Tento předpoklad nebyl naplněn téměř vůbec. Vzhledem ke geografické poloze města jsem očekávala, že se v tabulce objeví několik německých příjmení. Z těch se však v tabulce objevilo pouze příjmení Schlosser. Dalším příjmením, které můžeme do této kategorie řadit je také příjmení Štěřík, u kterého předpokládáme vznik z německého Sterzik. Jiná příjmení, u kterých bychom si mohli být jisti německým původem, se v tabulce nejčtenějších příjmení v Nejdku nalézt nepodařila.

Druhým předpokladem bylo, že se v tabulce objeví několik romských příjmení. Tento předpoklad byl naplněn nad míru. Z celkového počtu pětadvaceti příjmení je jich v tabulce hned 6 romských. A dokonce romské příjmení Šandor je nejfrekventovanějším příjmením v Nejdku. Z celkového počtu 739 občanů, kteří jsou zaznamenáni v tabulce nejfrekventovanějších příjmení v Nejdku je 216 občanů s romským příjmením. Což je asi 30 procent. Myslím, že tato skutečnost je v osmitisícovém městě velmi zajímavá, domnívám se, že je na místě nazvat ji podle mého názoru raritou.

Posledním předpokladem bylo očekávání, že se v tabulce nejfrekventovanějších příjmení objeví ta příjmení, která patří k nejfrekventovanějším i v celorepublikovém průměru. Tato hypotéza se naplnila částečně. Z celkového počtu pětadvaceti příjmení se jich osm shoduje v obou tabulkách. Zajisté by se dalo očekávat, že tato shoda bude větší. Ale právě tím, že je shoda tak nízká, je město zajímavé.

Stanovení specifík frekvence příjmení v Nejdku je nasnadě. Myslím, že v tomto ohledu je město velmi unikátní. Specifika frekvence příjmení se nabízejí již výše, a proto není těžké je stanovit. Prvním významným specifikem je nenaplnění očekávání, že mezi nejfrekventovanějšími příjmeními se objeví několik příjmení německého původu. Druhým specifikem je velký počet romských příjmení, čímž je město Nejdeček velmi rozdílné oproti jiným, velikostně stejným městům v České republice. Posledním specifikem je velmi malá shoda nejfrekventovanějších příjmení v Nejdku s nejfrekventovanějšími příjmeními v České republice.

V práci jsem se pokusila přiblížit město Nejdeček, jeho historii a současnost, což je důležité pro utvoření představy o městě. Přehled nejčtenějších příjmení v Nejdku jsem vzájemně porovnávala s nejčtenějšími příjmeními v celé České republice a s nejčtenějšími příjmeními, které

byly v Nejdku v roce 1945. Dále jsem příjmení z hlediska původu porovnála s odbornou literaturou. K naplnění hypotéz došlo částečně. Ze tří stanovených hypotéz byla jedna naplněna absolutně, jedna částečně a jedna vůbec.

Současná četnost příjmení v Nejdku úzce souvisí s nejdeckou historií. Některá historická fakta se projevila méně a jiná více. Zajímavostí je, že přestože ve městě do roku 1945 žila majoritní skupina obyvatel, a to sudetští Němci, projevila se tehdejší četnost příjmení do dnešní doby minimálně – pouze u příjmení Štěřík a Schlosser. Zůstává otázkou, co bylo příčinou toho, že německá příjmení z Nejdka vymizela. Nabízí se jediné možné vysvětlení. V roce 1946 byli téměř všichni němečtí obyvatelé nuceni vysídleneckými transporty opustit město a vrátit se do Německa. Méně překvapující skutečností je, že nejfrekventovanější příjmení v Nejdku se příliš neliší od nejfrekventovanějších příjmení v celé České republice. Nejvíce se shodují příjmení: Dvořák, Novák, Novotný, Svoboda. Častý výskyt romských příjmení v tabulce nejfrekventovanějších příjmení v Nejdku je historicky podložitelný. To, že se v tabulce vyskytla příjmení jako Šandor, Balog, Horňák, Godžo a další je zejména z důvodu, že v poválečném období byl v Nejdku dostatek práce a volné byty a začali sem přicházet Romové ze Slovenska a Maďarska, protože od roku 1957 musel mít každý občan trvalý pobyt.

Přestože ne všechna očekávání se v práci naplnila, byla pro mě velkým přínosem.

4. LITERATURA A ZDROJE

Knižní zdroje:

- BENEŠ Josef. *O českých příjmeních*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962.
- KNAPPOVÁ Miloslava. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. II. vydání. Liberec: AZ-KORT, s.r.o. 2008
- MATES Vladimír. *Jména tajemství zbavená aneb Malá encyklopedie 250 nejčastějších příjmení*. II. vydání. Praha: Epoque 2002
- MATES Vladimír. *Jména tajemství zbavená aneb Malá encyklopedie nejčastějších příjmení II*. Díl. Praha: Epoque 2003
- MOLDANOVÁ Dobrava. *Naše příjmení*. Praha: Mladá Fronta 1983
- PILZ Josef. *Dějiny města Nejdek do roku 1923*. Nejdek: vydalo město Nejdek 2003
- Kolektiv autorů. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Lidové Noviny 2002

Internetové zdroje:

- *Romský magazín karlovarského kraje*. URL: <http://www.Dzivipen.jex.cz/menu/maly-romsky-slovník.cz> 3.7.2011 (cit.21.5.2012)
- *Nejdek – internetové stránky města*. URL: <http://www.kr-karlovarsky.cz/nejdek>
- *Wikipedia- internetová encyklopedie*. URL: <http://www.cs.wikipedia.org>

Informátoři:

- Andrš Pavel, Mgr. Kronikář města Nejdek
- Drobná Iveta. Místostarosta města Nejdek 2006 – 2010
- Drobný Miroslav. Zastupitel města Nejdek, předseda výboru pro národnostní menšiny města Nejdek, od 2006
- Oberreiterová Daša. Vedoucí odboru vnitřních věcí na MěÚ Nejdek.
- Skořepová Šárka, Bc. Matrika města Nejdek
- Cheníčková Eliška. 44 let. Obyvatelka města Nejdek.

5. PŘÍLOHY

Tabulka č. 1

Nejčtenější příjmení v Nejdku k 21. 5. 2012

Pořadí	Příjmení	Počet
1.	Šandorovi	80
2.	Dvořákovi	55
3.	Novákovi	51
4.	Štěříkovi	50
5.	Balogovi	36
6.	Novotných	34
7.	Husárovi	32
7.	Křížovi	32
7.	Svobodovi	32
8.	Krajňákovi	28
8.	Krejčích	28
9.	Hornákovi	27
9.	Pospíšilovi	27
10.	Godžovi	26
11.	Růžičkovi	24
12.	Vrbovi	23
13.	Pokorných	22
14.	Schlosserovi	21
15.	Červenkovi	18
15.	Polákovi	18
16.	Cheníčkovi	17
17.	Andělovi	15
17.	Bendovi	15
18.	Hajných	14
18.	Němcovi	14

Tabulka č. 2**Nejčtenější příjmení v Nejdku v roce 1945**

Pořadí	Příjmení	Počet
1.	Pecher	248
2.	Ullmann	215
3.	Götz	128
4.	Sandner	121
5.	Zettl	120
6.	Schreiber	115
7.	Neudert	107
7.	Fuchs	107
8.	Schlosser	102
9.	Winter	95
10.	Kraus	90
11.	Kunzmann	89
12.	Hofmann	87
12.	Heidler	87
13.	Lorenz	86
14.	Baumgartl	82
15.	Richter	81
16.	Stöckner	74
17.	Lochwasser	69
18.	Mockl	65
19.	Wohner	62
19.	Pilz	62
20.	Hannawald	56
21.	Pöhlmann	54
21.	Lihl	54

Tabulka č. 3**Nejčetnější příjmení – občané ČR leden 2012**

Pořadí	Příjmení	Počet
1.	Novákovi	69721
2.	Svobodovi	51799
3.	Novotných	49657
4.	Dvořákovi	45647
5.	Černých	36359
6.	Procházkovi	32841
7.	Kučerovi	30991
8.	Veselých	26291
9.	Horákovi	24959
10.	Němcovi	22685
11.	Markovi	22488
12.	Pokorných	21981
13.	Pospíšilovi	21973
14.	Hájkovi	21105
15.	Jelínkovi	20443
16.	Královi	20328
17.	Růžičkovi	19771

